

QARAQALPAQSTAN RESPUBLIKASINDA EKOLOGIYA HÁM AZIQ-AWQAT

Eshmuratov Marat Teńgetarovich

“Ximiyalıq texnologiya” kafedrası assistenti.

Arzimbetova Mehriban Dauletmurat qızı

QMU 2 “B”-kurs student.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11638400>

Annotatsiya. Maqalada Aral boyi ekalogiyalıq jag'dayında azıq awqat o'ndirisi haqqında

Gilt so'zler: Qayta tiklenbeytuğın shiyki ónim, antropogen tásir, azıq-awqat ónimlerin islep shıǵarıw, Azıq-awqat qáwipsizligin támiyinlew, Awıl xojalıǵı hám sanaattıń jedel rawajlanıwı, pesticide.

ECOLOGY AND FOOD IN THE REPUBLIC OF KARAKALPAKSTAN

Abstract. The article is about the food industry in ecological conditions across the Aral Sea

Key words: Non-renewable raw materials, anthropogenic impact, food production, ensuring food safety, rapid development of the agro-food industry, pesticides

ЭКОЛОГИЯ И ПИТАНИЕ В РЕСПУБЛИКЕ КАРАКАЛПАКСТАН

Аннотация. В статье речь идет о пищевой промышленности в экологических условиях Приаралья.

Ключевые слова: Невозобновляемое сырье, антропогенное воздействие, производство продуктов питания, обеспечение пищевой безопасности, опережающее развитие агропищевой промышленности, пестициды.

Insan óz rawajlanıwınıń barlıq basqışlarında ózin qorshap turǵan dúnya menen bekkem baylanıslı edi. Biraq joqarı dárejede sanaatlasqan jámiyet payda bolǵanнан keyin tábiyatqa insannıń qáwıpli aralasıwı keskin kúsheydi, bul aralasıw kólemi keńeydi, ol jáne de túrme-túr bolıp, házirgi waqıtta insaniyat ushin global qáwıpkе aylanıw qáwpin tuwdırıp atır. Qayta tiklenbeytuğın shiyki ónim tutınıwı artıp barıp atır, qalalar hám zavodlar qurılǵanı sebepli, kóbirek aydalǵan jerler ekonomikanı kúsheytiwde. Insan ekonomikalıq hareketi – planetamızdıń turmısta ámeldegi bolǵan bólegine barǵan sayın kóbirek tásir etiwі arpaqta. Házirgi waqıtta Jer biosferası artıp baratırǵan antropogen tásirge dúsbolıp atır. Usınıń menen birge, bir neshe zárúrli processlerdi anıqlaw múmkin, olardıń hesh biri planetadaǵı ekologiyalıq jaǵdaydı jaqsılamaydı.

Eń keń tarqalǵan hám áhmiyetlisi - bul átirap -ortalıqtıń ximiyalıq tábiyaatqa iye bolǵan elementler menen ximiyalıq pataslanıwı. Olar arasında sanaat hám xojalıq kelip shıǵıw gaz siyaqlı

hám aerzolli pataslantıratúğın elementler bar. Atmosferada karbonat angidridiń toplanıwı da rawajlanıp atır. Bul processtiń jáne de rawajlanıwı planetamızdağı ortasha jıllıq temperaturanıń asıwına alıp keletuğın qabil etiwge bolmaytuğın tendentsiyanı kúsheytedi. Ekologlar, sonıń menen birge, Jáhán okeanıń neft hám neft ónimleri menen dawam jetip atırğan pataslanıwı, onıń ulıwma maydanınıń 1/5 bólegine jetip kelgeninen qáweterde. Bunday ólshemdegi neft menen pataslanıwı gidrosfera hám atmosfera ortasındağı gaz hám suw almasıwında sezilerli buzılıwlarğa alıp keliwi múmkin. Topıraqtıń pesticidlar menen ximiyalıq pataslanıwı jáne onıń kislotalılıǵı asıwı, ekosistemaniń aynıwına alıp keletuğın zárúrli áhmiyetke iye ekenligine guman joq. Ulıwma alǵanda, pataslantıratúğın tásirge baylanıslı bolıwı múmkin bolǵan barlıq faktorlar biosferada júz bolıp atırğan processlerge sezilerli tásir kórsetedi.

Kóplegen mámleketler shıǵındı suw hám basqa átirap -ortalıqtı pataslantıratúğın elementlerdi (suw, topıraq, hawa) tazalawdıń eń ekonomikalıq hám joqarı nátiyjeli usılların izlep atır. Tiykar retinde, bul mikroorganizmler járdeminde jańa usıllar menen klassik tazalaw usıllarınıń kombinatsiyası.

Házirgi waqıtta azıq-awqat ónimlerin islep shıǵarıw hám sapasına salıstırǵanda ilgeri qalıplesken jantasıwlar sezilerli dárejede qayta kórip shıǵıldı. Insaniyattıń ósip baratırǵan mútajliklerin qandıırıw ushın ónim islep shıǵarıwdı kóbeytiw basqıshınan islep shıǵarıw processleriniń ekologiyalıq tazalıǵına talaplar bargan sayın artıp baratırǵan ónim sapasın asırıw basqıshına ótip atırǵanıwız zárúrli. Nátiyjeli texnologiyalıq processler engizilip atır, shıǵındısız yamasa kem shıǵınlı energiya hám resursların tejewshi texnologiyalardı shólkemlestiriwdiń Principial jańa jantasıwları islep shıǵılıp atır.

Azıq-awqat qawipsizligi máseleleri

1. 1 Azıq-awqat qawipsizligin támiyinlew

Azıqlanıw insanniń sırtqı ortalıq menen baylanısındağı eń zárúrli faktorlardan biri bolıp tabıladı. Azıq-awqat shiyki zatı hám azıq-awqat ónimleri qawipsizligin támiyinlew xalıq salamatlıǵı jáne onıń genofondın saqlawdı belgilep beretuğın tiykarǵı jónelislerden biri bolıp tabıladı.

Zıyanlı elementlerdiń 40 -50 procenti insan organizmine azıq-awqat ónimleri menen, 20 -40 procenti suw menen kiredi.

AQSh Pánler akademiyası húkimetke esabat usınıs etip, ol jaǵdayda ximiyalıq pesticidlardan paydalanatúğın fermer xojalıqlarına subsidiya bermeslik hám ekologiyalıq taza awıl xojalıǵın rawajlandırıwǵa úles qosatúğın joybarlardı qollap-quwatlaw usınıs etilgen. Bunday joybarlar, birinshi náwbette, topıraqtı qayta islewdiń jańa texnologiyaların jaratıw menen baylanıslı.

Soraw nátiyjeleri mámleketimizde azıq-awqat ónimleriniń uwlı zatlı ximiyalıq birikpeler, biologiyalıq zatlar hám mikroorganizmler menen joqarı dárejede pataslanganligini kórsetip atır, bul tiykarlanıp átirap -ortalıqtıń texnogen pataslanıwı, awıl xojalıgınıń nadurıs islewi hám agrokimyoviy texnologiyalardıń buzılıwı menen baylanıslı.

Juwmaq

Awıl xojalıgı hám sanaattıń jedel rawajlanıwı sırtqı ortalıqqa insan ushın zıyanlı bolǵan suyuq hám gáztárizli texnikalıq shıǵındıların kóbeyiwine alıp keldi. Házirgi waqıtta awıl xojalıgında ximiyalıq hám biologiyalıq kelip shıǵıwı bolǵan júzlegen hár qıylı pesticidler qollanılıp atır. Olardıń kóbisi azıq-awqat shiyki onimine, keyin bolsa azıq-awqat ónimlerine túsedi. Sonday etip, azıq-awqat muǵdarın asırıwǵa erisip, biz onıń sapasın sezilerli dárejede túsirdik.

AQSh Milliy Pánler Akademiyası maǵlıwmatlarına kóre, zammarrıqlardıń 90%, gerbicidlerdiń 60% hám insekticidlerdiń 30% saratan keselligin keltirip shıǵarıwı múmkin. Jáhán awıl xojalıgında qollanılatuǵın 400 den artıq pesticiddin 262 si túrli dárejede mutagen tásirge iye.

REFERENCES

1. Qaraqalpaqstan Respublikası Statistika basqarması maǵlıwmatları. 2013-2022 jıllar 8. www.worldbank.org Jáhán banki " Awıl xojalıgı hám azıq-awqat beti maǵlıwmatı 31. 03.
2. Sáhárov Mamed Shavkatovich. Issues in Accounting Systems Design tap Report Innovation in Organizations //International Journal of Progressive Sciences and Technologies. 2021, T. 24.- № 2.- S. 68-72.
3. FAO Statistical Yearbook 2021-World Food and Agriculture - FAO jıllıq esabatı
4. Eshmuratov M., Sabirova D. ENSURING FOOD SAFETY IS THE NEED OF THE HOUR //Центральноазиатский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 11-13.
5. Eshmuratov M., Sabirova D. ECOLOGY AND NUTRITION IN THE REPUBLIC OF KARAKALPAKSTAN //Journal of Agriculture & Horticulture. – 2023. – Т. 3. – №. 11. – С. 29-30.
6. Tangatarovich E. M., Oktamovna D. J. A. CUT THE MEAT. SEMI-FINISHED PRODUCTS //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2023. – Т. 15. – С. 20-23.
7. Tangatarovich E. M., Oktamovna D. J. A. CHEMICAL COMPOSITION AND NUTRITIONAL VALUE OF MINCED MEAT //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2023. – Т. 14. – С. 143-148.

8. Ешмуратов М., Джулдасбаева А. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МЯСНОЙ И МОЛОЧНОЙ ОТРАСЛИ ПРИ АРАЛЬЕ //Евразийский журнал академических исследований. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 738-740.
9. Ешмуратов М. Т. ВЛИЯНИЕ КОНЦЕНТРАЦИИ ЩЕЛОЧИ И КОЛИЧЕСТВО ЭКСТРАГИРУЕМОГО ХЛОПКОВОГО МАСЛА В ПРОЦЕССЕ НА КАЧЕСТВО ВЫСОКОТЕМПЕРАТУРНОЙ НЕЙТРАЛИЗАЦИИ РАФИНИРОВАННОГО МАСЛА //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 7. – С. 75-77.
10. Eshmuratov M., Tuliboyeva G. THE INFLUENCE OF ECOLOGICAL CONDITION ON FOOD PRODUCTS IN THE REPUBLIC OF KARAKALPAKSTAN //Евразийский журнал академических исследований. – 2022. – Т. 2. – №. 12. – С. 425-428.